

7-nji tema: Metin üzerinde uygulamalar (Tekst üstünde işlemek)

Dersiň maksady:

✓ talyplara türkmen diliniň fonetik, morfologik we grammatik gurluş aýratynlyklaryny öwretmek;

✓ talyplara türkmen diliniň sözlük hazynasyny we semantik aýratynlyklary öwretmek;

✓ talyplara türkmen dilinde dürli temelar boýunça öz pikirlerini yzygiderli, logiki taýdan dogry beýan etmekligi öwretmek,

✓ talyplara türkmen diliniň dürs ýazuw düzgünlerini öwretmek;

✓ olara orfografik taýdan ýalňyşsyz beýan etmegiň tärlerini öwretmek;

✓ talyplaryň türkmen dilinde sözleýiş medeniýetini we ýazuw endiklerini hem-de başarnyklaryny ösdürmek;

✓ dersde türkmen dilini we edebiýatyny oňat öwretmek üçin talyplaryň özara işjeňligini ýola goýmak;

✓ türkmen dili we edebiýat sapaklarynda tehniki serişdelerden peýdalanmak;

✓ türkmen dili we edebiýaty dersleriniň üsti bilen talyplarda watansöýüjiligi, zähmetsöýerligi, agzybirligi, ahlaklylygy, ynsaplylygy, türkmen milli we dünýä gymmatlyklaryna buýsanç, gозellige söýgi duýgularyny terbiýelemek.

Dersiň wezipeleri:

- talyplaryň türkmen diliniň fonetik, morfologik we grammatik başarnyklaryny ösdürmek;
- talyplaryň sözleýiş dilini kämilleşdirmek;
- talyplaryň ýazuw we hatdatlyk endiklerini ösdürmek,
- talyplaryň sözlük üstünde özbaşdak işlerini kämilleşdirmek
- talyplaryň okama we düşünme ukyplaryny ösdürmek;
- talyplaryň gürrüň berme we ýazyp beýanetme endiklerini kämilleşdirmek;
- söz öwrenme endiklerini artdyrmak;
- terjime etme ukyplaryny ösdürmek...

Dersiň görnüşi:

- dilden düşündirme;
- ýazuwdan beýanetme;
- sorag-jogap arkaly berkitme;
- shemaly we tablisaly düşündirme;
- tehniki serişdeler arkaly düşündirme;
- ýumşuň kömegi bilen geçileni gaýtalama...
- öý işi tabşyрма...

Dersiň ýörelgeleri:

- ✚ türkmen filologiýasy baradaky bilimiň mazmuny bilen onuň beýan edilişinin bitewiligini gazanmak,
- ✚ türkmen diliniň beýleki dersler we durmuş bilen baglanyşygyny üpjün etmek;

✚ edeplilik, dogry sözlülük, ynsanperwerlik, yzygiderlilik, sylag-hormat we ýaş aýratynlyklara dogry gelmek.

✚ ders we durmuş, teoriýa we praktika gatnaşygy esasynda olaryň özara baglanyşygyny üpjün etmek...

Dersiň usullary:

- ❖ talyplaryň özbaşdak işleri we ýumuşlary barlag etmek;
- ❖ **ACTIV Studio** we **Power Point** maksatnamalaryndan peýdalanmak,
- ❖ türkmen filologiyasy boýunça öwredilýän temanyň prezentasiýasyny geçirmek,
- ❖ diliň grammatik kategoriýalary bilen baglanyşykly kynçylyklarda „**akyly sagady**“, “**akyly kompas**” “**akyly şejeräni**“ kömege çagyrmak,
- ❖ talyplaryň arasynda özara pikirlenme minutlaryny geçirmek;
- ❖ talyplaryň logiki yzygiderliligine, subut edijiligine ünsi güýçlendirmek;
- ❖ Dersde düşnükçiligi we aýdyňlygy üpjün etmek...

Dersiň görkezme esbaplary:

- okuw kitaplary,
- gepleşik gollanmalary,
- ýazdyrylan ylmy çeşmeler,
- usuly gollanmalar,
- ses ýazgylary,
- deňişli suratlar,
- tablisalar, çyzgylar,
- sözlükler,
- metbugat maglumatlary.

❖ **Dil ve dil birliklerini doğru bilmeden tekstleri doğru anlamak ve doğru yorumlamak mümkün değildir. Bu nedenle metin üzerinde çalışmak dili detaylı öğrenmenin bir yöntemidir.**

- ✓ *İlki bilen aşakdaky teksti doly we dogry okamaly*
- ✓ *Okalan metindäki sözleriň manysyny doly öwrenmeli*
- ✓ *Soňra tekstdäki her bir sözlemleri derňew etmeli*
- ✓ *Dil birliklerini doly we dogry öwrenmeli*

❖ **GADYMY HINDI AFORIZMLERI**

Gün doganda hem gyzył, ýaşanda hem gyzył. Beýik ynsanlar bagtlykalaram, betbagtçylykda-da üýtgeýän dälirler. Zalymyň könlündäki ýagşylyk edil gyzan demriň ýüzündäki bir damja suw ýalydyr.

Bolgusyz adam terezi mysalydyr. Sähelçe zada ýokary galar, sähelçe zada-da aşak iner.

Sabyrlylyk ejiziň gowy gylygydyr we güýçliniň bezegidir. Gowy adamlar sähelçe wagt gaharlanýar, ortatap adamlar ýarym gün gaharlanýar, pes adamlar gije-gündiz gaharlanýarlar, gendeler gahardan hiç mahal saplanyp bilmeýärler.

Altyn, sygyr, ýer bermäge taýýar adamlary tapmak aňsat, ähli janlyjandara nebsi agyrýan adamyny tapmak welin kyndyr. Hemme zat söze baglydyr, sözdedir, sözden çykýandyr.

Kimiň sözünde ýalan bolsa, ol hemme zatda hem ýalançydyr. Adama ýagşy söz ýaly medet berýän zat ýokdur. Peýkam okunyň salan ýarasy bitýär, palta bilen çapylan tokaý ýene boý alýar, emma aýy sözüň salan

ýarasy bitmeýär. Güýzüne ýagyş ýagman gök gürléýär, ýagyş möwsümi gök gürlemezden ýagyş ýagýar.

Näkes iş etmän gürléýär, asylyly adam gürlemän iş edýär. Mydama äri bilen harçaňlaşyp ýörmekden lezzet alýan aýal aýal däl-de, eýsem aýal sypatyna giren garrylykdyr.

Akylyly nesihat hereket etmekden çekinýän adama peýda berýän däl. Köre elindäki çyradan ne peýda?

Dostuň, aýalyň, hyzmatkäriň, pähimiň we edermenligiň başyňa iş düşende bildirer. Suwa daman ýag, gybatkeşiň diline düşen keseki syry, asylyly adamyň eden sähelçe sylagy, akylyly adamyň öwreden bilimi öz-özünden köpeliýändir- bu zatlaryň tebigaty şeýledir.

Eger sen akylyly bolsaň, baýyň, hökümdaryň, çaganyň, garrynyň, terkidünýäniň, akyldaryň, aýalyň, akmagyň we mugallymyň gaňryşyna gaýtma.

Öz söýgüli aýalyň, ýakyn dostuň, körpe ogluň ýanyna eliň boş barma. Doly üzülmedik bergi gaýtadan artyp biler; doly öçürilmedik ot gaýtadan köräp biler, doly bejerilmedik kesel gaýtadan gozgap biler- olaryň soňuna sogan eken ýagşy.

Akyly ýoga ylymdan ne peýda? Gözi ýoguň aýna namesine gerek?

(Rus dilinden terjime eden Aşyrberdi KÜRT)

- ✓ ***Yokardaky tekstde orun alan dil birliklerini türkmençe adalgalary bilen doly öwrenmeli***
- ✓ ***Kök sözleri doly derňew etmeli***
- ✓ ***Goşulmalary we olaryň görnüşleri doly anyklamaly***

- ✓ *İlki bilen aşakdaky teksti doly we dogry okamaly*
- ✓ *Okalan metindäki sözleriň manysyny doly öwrenmeli*
- ✓ *Soňra tekstdäki her bir sözlemleri derňew etmeli*
- ✓ *Dil birliklerini doly we dogry öwrenmeli*

❖ OWADAN GYZYŇ MAŇLAÝY

Hekaýa

1.

Humaýy “satdylar”. Şäher içine. Sähet bellenen güni ýeňňesi Nurtäç oňa pitjiň atdy: - Şäherlä äre çykyp dişiň-ä ýyrşarmaz. Şon-a önünden aýdyp goýaýyn. Obaň gara işinden gaçan bolýansyň welin, gör-de duruber. Ýene oba gowy bolup çykar. Obaň oganlaram gaýratlydyr. Gara zähmeti gören-dä. Şäherlini är edinýänçänem äňiň ýazyp gider. Iş görmedik oglany nädip är edinjek?!

- Beý diým-ä, gelneje! Nä meň bagtymy baglajak bolýañmy?! “Maňlaýyň açyk bolsun” diýmel-ä sen. Şeý diýip Humaý aglady. Ses edip aglady. Eginlerini silkip-silkip aglady.

Nurtäç ýakasyny tutdy:

- Goýaweri, gyz! Kim seň bagtyňy baglajak bolýa?!

Ýamanlygymyz ýog-a saňa. Bagtyňy şäherden tapybilseň biz sendenem beter begenjek. Men-ä yöne göwnümdäkini diýäýdim.

Humaý azgyryldy:

- Diýme şony!

- Bi nä ýöne heňkirip duran boldu-la, gyz. Biz-ä muňa gowsuny etjek bolup... Bulara pylan zat diýerligem ýog-eý, Hudaýym.

Ýeňňesi hababaýlap çykyp gitdi. (*Kakamyrat Ataýew. Derdeser.*)

- ✓ ***Yokardaky tekstde orun alan dil birliklerini türkmençe adalgalary bilen doly öwrenmeli***
- ✓ ***Kök sözleri doly derňew etmeli***
- ✓ ***Goşulmalary we olaryň görnüşleri doly anyklamaly***